

Оскар

Валідо

Щасливий  
принц

Оскар Вайлд  
**Щасливий принц**

«ОМІКО»

1891

**Вайлд О.**

Щасливий принц / О. Вайлд — «ОМІКО», 1891

Як представник естетизму, Вайлд пробував свої сили в різній літературній діяльності. Казки являють собою найбільш органічне втілення естетичних ідей письменника. «Молодий король», «Рибак і його душа», «Себелюбний велетень», «Хлопчик-зірка» нагадують біблійні притчі. Роздумами про співвідношення добра, користі й краси проник-нуті майже всі твори Вайлда. Автор, ґрунтуючись на гуманістичному розумінні людської природи, пропонує своє рішення моральних проблем, таких як питання життя й смерті, добра й зла. Фінали казок зазвичай песимістичні. Попри це, разом із висміюванням вад несправедливого світу, казки Вайлда містять пристрасну проповідь добра, співчуття і краси.

УДК 821.111

© Вайлд О., 1891

© ОМІКО, 1891

# Содержание

|                                   |    |
|-----------------------------------|----|
| Щасливий Принц                    | 5  |
| Соловейко і троянда               | 11 |
| Себелюбний Велетень               | 15 |
| Відданий Друг                     | 18 |
| Конец ознакомительного фрагмента. | 24 |

# Оскар Вайлд

## Щасливий принц

### Щасливий Принц

**В**исоко над містом, на високій колоні, стояла статуя Щасливого Принца. Він був з голови до ніг усипаний тонкими золотими листками, очі мав із яскравих блакитних сапфірів, а на руків'ї його меча горів великий червоний рубін.

І всім було любо дивитись на Щасливого Принца.

– Він гарний, як флюгер, – зауважив один з міських Радників, що мріяв зажити славу людини з вишуканим смаком. – Але не такий корисний, – додав він одразу ж, побоюючись, що його назвуть непрактичним, а це був би наклеп.

– Ну чому ти не можеш бути таким, як Щасливий Принц? – дорікнула мати малому хлопцеві, що вередував, аби йому дістали місяць з неба. – От Щасливий Принц ніколи не капризує!

– Добре, що хоча б хтось у цім світі може бути щасливим, – прошепотів знедолений бідолаха, дивлячись на прекрасну статую.

– Він наче янгол, – говорили діти з сирітського притулку, виходячи з церкви у своїх червоних плащиках та чистеньких білих фартушках.

– Звідки ви знаєте? – заперечив учитель математики. – Ви ж ніколи не бачили янголів.

– О, ми бачимо їх уві сні, – відповіли діти, і вчитель насупив брови та строго поглянув на них, бо йому не подобалося, що діти бачать сні.

Якось уночі над містом пролітав маленький Стриж. Його друзі вже шість тижнів як полетіли до Єгипту, а він лишився тут, зі своєю коханою – прекрасною Очеретинкою. Він зустрів її напровесні, коли ловив над річкою великого жовтого метелика. Очеретинка так причарувала Стрижа своєю стрункою поставою, що він спинився з нею побалакати.

– Хочеш, я тебе покохаю? – спитав Стриж, за своєю звичкою одразу приступивши до головного, і Очеретинка низько вклонилася у відповідь. Тоді він закружляв навколо, черкаючи крилами по воді і здіймаючи срібні бризки, – це було його освідчення в коханні. І так воно тривало все літо.

– Такий зв'язок – просто сміхота, – гомоніли інші стрижі. – У цієї Очеретини ні гроша за душею, а родичів купа! – І справді, очерету на річці було повно.

А потім прийшла осінь, і всі птахи подалися геть.

Наш Стрижик почувався зовсім самотнім, а це шляхетне кохання почало йому набридати. «Вона така мовчазна, – думав він про Очеретинку, – але, боюся, надто легковажна: тільки й робить, що заграє з вітром!» То була правда – при найлегшому вітерці Очеретинка починала вихилатись на всі боки.

«До того ж вона домосідка, – міркував він далі, – а я люблю подорожі, і моя дружина, звісно, теж має їх любити!»

– Ти полетиш зі мною? – врешті-решт спитав він в Очеретинки. А та лише похитала головою – вона ж була справді прив'язана до свого дому.

– Отже, ти просто сміялася з мене! – вигукнув Стриж. – Я лечу до Пірамід. Прощавай! – І з цими словами майнув геть.

Він летів цілісінький день і надвечір опинився у місті.

– Де ж мені зупинитись? – мовив він сам до себе. – Сподіваюся, в цьому місті мені влаштують гідну зустріч!

Раптом він побачив статую на високій колоні.

– Отут я й ночуватиму, – вирішив Стриж. – Чудове місце, та ще й на свіжому повітрі!  
І вмовстився біля ніг Щасливого Принца.

– У мене буде золота спальня, – втішно зауважив він, роззирнувшись довкола, і вже збирався спати; аж раптом, коли він поклав голову під крило, згори на нього впала велика крапля.

– Що за диво! – вигукнув Стриж. – На небі ані хмаринки, зорі світять ясно – звідки ж дощ? Ні, погода на півночі Європи просто жахлива. Пригадую, Очеретинка любила дощ, та їй завжди було байдуже до інших.

Впала друга крапля.

– Коли статуя не захищає від дощу, нащо вона потрібна! – обурився Стриж. – Краще пошукаю якогось затишного димаря.

Та щойно він розправив крила, щоб злетіти, впала третя краплина – і Стриж, позирнувши вгору, зойкнув з подиву.

Що ж він побачив?

Очі Щасливого Принца були повні сліз, і сльози котилися по його золотих щоках. А лице, осяяне місячним світлом, було таке прекрасне, що малий Стриж від душі пожалів його.

– Хто ти? – спитав він.

– Я Щасливий Принц.

– То чого ж ти плачеш? – допитувався Стриж. – Ти мене геть промочив.

– Коли я був живий і мав людське серце, – відповів Принц, – я не знав, що таке сльози. Адже я жив у розкішному палаці Сан-Сусі, де немає місця журбі. Вдень я бавився зі своїми друзями у саду, а ввечері танцював на балах у Великій залі. Сад був обгороджений високим муром, та мене ніколи не цікавило, що там, по той бік муру, бо я жив серед краси та розкоші. Придворні називали мене Щасливим Принцом, і якщо безтурботне життя – це щастя, то я справді був щасливий. Так я жив, так і помер. Тепер мене поставили сюди, на цю висоту, звідки видно усі нещастя та злигодні цього міста, і хоча зараз у мене свинцеве серце, я не можу не плакати.

«Отакої! То він не весь золотий?» – подумав Стриж, проте вголос не сказав нічого – він був добре вихований.

– Далеко звідси, – заговорив Принц тихим і мелодійним голосом, – далеко-далеко звідси, на вузькій вуличці, є малий будинок. Одне вікно розчинене, і я бачу жінку, що сидить за столом. Обличчя в неї худе, змарніле, вона кашляє, руки в неї поколоті голкою, бо вона швачка. Зараз вона розшиває лілеями атласну сукню для найгарнішої з королівських фрейлін, щоб та з'явилася у цій сукні на придворному балі. А в кутку кімнати, на ліжку, лежить хворий маленький син швачки. У нього лихоманка, і він просить апельсинів. Але в його матері немає нічого, крім річкової води, і він гірко плаче. Стрижику, Стрижику, маленький Стрижику, ти віднесеш їй цей рубін з мого меча? Я ж бо прикутий до цієї колони і не можу рухатись.

– На мене чекають в Єгипті, – відповів Стриж. – Мої друзі зараз літають над Нілом і розмовляють з великими жовтими лотосами, а ночуватимуть вони у гробниці славетного царя. Він лежить там, Цар із Царів, у своїй мальованій труні, оповитий жовтим полотном і набальзамований. На шиї в нього намисто з ясно-зелених нефритів, а долоні його – мов сухе листя.

– Стрижику, Стрижику, маленький Стрижи-ку, – мовив Принц, – прошу, лишися тут на одну ніч і будь моїм гінцем! Хлопчик знемагає від спраги, а його мати така зажурена.

– Я не дуже люблю малих хлопців, – відказав Стриж. – Того літа, коли я був на річці, двоє капосних хлопчаків – мірошникові сини – весь час кидали в мене камінням. Звісно, жодного разу не влучили – бо ми, стрижі, взагалі дуже спритні, а щодо мене, то мій рід завжди славився вправними літунами; і все ж таки це було вельми нечемно.

Але Щасливий Принц дивився так сумно, що врешті-решт Стриж зглянувся на нього.

– Тут дуже холодно, – сказав він, – та я залишуся на одну ніч і буду твоїм гінцем.

– Дякую, Стрижику, – відповів Принц.

Тоді Стриж виклював з руків'я принцового меча великий рубін і, тримаючи його у дзьобі, полетів над міськими дахами.

Він пролетів повз високу вежу собору, де білили статуї мармурових янголів; пролетів біля королівського палацу, звідки долинала весела музика. На балконі стояла гарна молода панянка зі своїм кавалером.

– Які прекрасні зорі, – мовив юнак, – і яка прекрасна сила любові!

– Сподіваюся, моя сукня буде готова до Великого балу, – відповіла дівчина. – Я наказала вигаптувати її лілеями; та ці швачки такі ледачі!

Стриж пролетів над рікою, де світили вогні на шоглах кораблів; потім промайнув над гетто, де старі євреї торгувалися одне з одним та зважували монети на мідних терезах. І от зрештою він опинився перед малим будиночком і зазирнув усередину.

Хлопчик метався в гарячці на ліжку, а бідолашна мати заснула з утоми. Стриж впухнув до кімнати і поклав рубін на столик поруч із наперстком. Потім він описав коло над ліжком, овіявши крилами розпашіле чоло дитини.

– Як прохолодно, – мовив малий. – Певно, мені краще. – І він солодко задрімав.

А Стриж повернувся до Щасливого Принца і розповів йому про все.

– Дивна річ, – зауважив він, – мені зараз тепло, хоч надворі така холоднеча.

– Це тому, що ти зробив добро, – відповів Принц.

І маленький Стриж задумався, а потім заснув. Від думок його завжди хилило на сон.

Коли розвиднилося, він полетів на річку скупатись.

– Яке цікаве природне явище, – сказав Професор орнітології, побачивши його з моста.

– Стриж узимку! Неймовірно!

І він написав про це довгого листа в міську газету. Потім цього листа цитували скрізь та усюди – адже в ньому було так багато незрозумілих слів.

– Сьогодні я будь-що полечу до Єгипту, – вирішив Стриж і став радо чекати подорожі. Він відвідав усі пам'ятники в місті й довго сидів на церковному шпилі. Стрічні горобці, побачивши його, цвірінчали: «Який незвичайний гість!» І це його неабияк тішило.

Коли зійшов місяць, він повернувся до Щасливого Принца.

– Може, у тебе є якісь справи в Єгипті? – гукнув він. – Я відлітаю сьогодні!

– Стрижику, Стрижику, маленький Стрижи-ку, – мовив Принц, – а чи не можеш ти лишитися ще на ніч?

– В Єгипті на мене чекають, – відказав Стриж. – Завтра мої друзі полетять до Другого водоспаду. Там у болотних заростях ніжаться гіпопотами, а на великому гранітному троні сидить бог Мемнон. Всю ніч він дивиться на зорі, а коли зійде вранішня зірка, він вітає її радісним криком – і поринає в мовчання знову. А опівдні до води приходять леви. Шкура в них жовта, очі – мов зелені берили, а їхнє ревіння заглушає навіть шум водоспаду.

– Стрижику, Стрижику, маленький Стрижи-ку, – заговорив Принц, – далеко звідси, у місті, на горищі одного з будинків, я бачу молодого хлопця. Він схилився над столом, заваленим паперами, а поруч з ним у бокалі – букетик зів'ялих фіалок. Його каштанове волосся в'ється кучерями, його уста червоніють, мов гранати, а очі в нього великі й замріяні. Він намагається закінчити п'єсу для директора театру, але надто змерз, щоб написати бодай рядок. Йому холодно в нетопленій кімнаті, і від голоду па-морочиться в голові.

– Я залишуся ще на одну ніч, – сказав Стриж, бо серце мав справді добре. – Віднести йому рубін?

– На жаль, у мене більше немає рубінів, – відповів Принц. – Єдине, що я можу віддати, – це мої очі. Вони зроблені з коштовних сапфірів, здобутих в Індії тисячі років тому. Вийми один з них і віднеси цьому юнакові. Він продасть камінь ювеліру, купить собі їжі та дров і закінчить п'єсу.

– Любий Принце, я не можу цього зробити, – мовив Стриж і заплакав.

– Стрижику, Стрижику, маленький Стрижи-ку, – умовляв його Принц, – зроби, як я тобі кажу.

Тоді Стриж виклював у Принца одне око і полетів на горище, де жив студент. Він легко пробрався до кімнати крізь шпарину в стелі. Юнак сидів, затуливши лице долонями, і не чув, як поруч затріпотіли пташині крила. Коли ж він звів погляд, то побачив прекрасний сапфір, що лежав біля букетика зів'ялих квітів.

– У мене з'явилися шанувальники! – вигукнув він. – Певна річ, це від якогось поважного добродія. Тепер я можу закінчити п'єсу!

І вигляд у нього був цілком щасливий.

Наступного дня Стриж вирушив до гавані. Він сидів на щоглі великого корабля і дивився на моряків, що розвантажували трюми і щоразу, тягнучи на мотузках іще один величезний короб, кричали: «Нумо, руш!»

– Я лечу до Єгипту! – гукнув їм Стриж, проте ніхто не звернув на нього уваги. І коли зійшов місяць, він знов повернувся до Щасливого Принца.

– Я прилетів попроситись, – крикнув він здалеку.

– Стрижику, Стрижику, маленький Стрижи-ку, – мовив Принц, – може, побудеш зі мною ще одну ніч?

– Надворі зима, – відповів Стриж, – скоро піде холодний сніг. А в Єгипті світить тепле сонечко, і зеленіють пальми, і крокодили лежать у мулі та ліниво позирають довкола. Мої друзі в'ють гнізда у храмі Баальбека, а рожеві і білі голуби дивляться на них і ніжно туркочуть. Любий Принце, я мушу тебе покинути, але навесні повернуся – і принесу тобі два чудових самоцвіти замість тих, що ти втратив. Рубін буде червонішим від троянди, а сапфір – голубим, наче морська блакить.

– На площі під нами, – заговорив Щасливий Принц, – стоїть мала дівчинка. Вона винесла продавати сірники і впустила їх у калюжу, і тепер, якщо вона повернеться додому без грошей, батько її поб'є. Вона стоїть і плаче. У неї немає ні черевиків, ні панчіх, голова непокрита. Виклюй у мене друге око, віддай цій крихітці, і тоді батько її не битиме.

– Я краще лишуся з тобою ще на одну ніч, – відповів Стриж, – але не зроблю того, що ти просиш. Як мені виклювати тобі друге око? Ти ж тоді осліпнеш!

– Стрижику, Стрижику, маленький Стрижику, зроби так, як я кажу, – мовив Принц.

Тоді Стриж виклював у Принца друге око і спустився до міста. Він промайнув біля дівчинки і впустив камінь просто їй у долоню.

– Яке гарне скельце! – вигукнула мала і, сміючись, побігла додому.

А Стриж повернувся до Принца.

– Тепер ти сліпий, – сказав він, – і я лишуся з тобою назавжди.

– Ні, Стрижику, ти ж маєш летіти до Єгипту, – відповів бідолашний Принц.

– Я лишуся з тобою назавжди, – повторив Стриж, засинаючи біля його ніг.

А вранці він сів на плече Принца і почав розповідати про різні дива, що йому довелося бачити під час мандрів. Він говорив про червоних ібісів, які годинами стоять на берегах Нілу і ловлять золотих рибок своїми дзьобами; про древнього, мов світ, старого Сфінкса, що живе в пустелі і знає все на світі; про купців, що неквапно простують за своїми верблюдами, перебираючи бурштинові чотки; про чорного, мов смола, Царя Місячних Гір, який вклоняється великому кристалу; про велетенського зеленого змія, що спить серед пальмових віт, і про двадцятьох жерців, що годують його медовими коржиками; про пігмеїв, що перепливають озера на великих пласких листках замість човнів і вічно воюють з метеликами.

– Любий Стрижику, – мовив Принц, – ти розповідаєш про дивовижні речі, та найбільше диво у світі – це людські страждання. Немає більшої Таємниці, ніж Горе. Політай містом, Стрижику, і потім розкажи мені, що ти бачив.

І Стриж облетів усе велике місто кругом і по-бачив, як багатії веселяться у своїх розкішних будинках, а біля їхніх воріт сидять жебраки і просять милостині. Він пролітав по темних завулках міських околиць і бачив бліді личка голодних дітлахів, що безпорадно дивилися на вулицю. Під мостом двоє малих хлоп'ят тулилися одне до одного, аби хоч трохи зігрітись.

– Як хочеться їсти! – повторювали вони без упину.

– Ану геть звідси! – закричав Сторож і вигнав їх під дощ.

Повернувшись, Стриж розповів Принцеві про все, що бачив.

– Я весь укритий золотом, – мовив Принц. – Візьми його, листок за листком, і роздай бідним;

люди звикли думати, що золото робить їх щасливими.

І Стриж знімав його золоте вбрання, листок за листком, поки Принц не лишився стояти сірий і непоказний. Золоті листки Стриж відносив бідним, і на дитячих щічках рожевів рум'янець, діти сміялися з радощів і, вибігаючи гратись надвір, гукали:

– Тепер у нас є хліб!

А потім пішов сніг і вдарив мороз. Вулиці засяяли, наче вкриті сріблом; довгі бурульки, мов кришталеві кинджали, виблискували з-під стріх будинків, перехожі куталися в тепле хутро, а на ковзанці було повно малечі в червоних капелюшках.

Бідолашний маленький Стриж замерзав усе дужче, та він не міг покинути Принца, бо надто його полюбив. Він крадькома збирав крихти біля дверей пекарні й намагався зігрітись, хутко махаючи крилами.

Та прийшла мить, коли він зрозумів, що скоро помре. У нього ледь вистачило сили, щоб іще раз злетіти на плече Принца.

– Прощай, любий мій Принце! – прошепотів він. – Дозволь мені поцілувати тобі руку.

– Я радий, Стрижику, що ти нарешті зібрався до Єгипту, – відповів Принц, – ти і так надовго затримався; але краще поцілуй мене у уста, бо я люблю тебе.

– Не до Єгипту я збираюся, – мовив Стрижик. – Мене чекає Царина Смерті. А Смерть – це ж просто сестра Сну, правда?

Він поцілував Щасливого Принца у уста і впав до його ніг мертвий.

У ту ж саму мить дивний тріск пролунав ізсередини статуї – так, ніби щось зламалося. Це розірвалося навпіл свинцеве серце Принца. І не дивно, адже надворі був лютий мороз.

Рано-вранці Міський голова прогулювався пло-щею в супроводі двох Радників. Підійшовши до колони, він поглянув на статую і скрикнув:

– Боже! Цей Щасливий Принц геть замиршавів!

– Авжеж, замиршавів! – підтакнули Радники, що завжди погоджувалися з Міським головою, і почали роздивлятись статую.

– І рубін з меча випав, і очі повипадали, і золото все осипалося, – закінчив Міський голова. – Жебрак та й годі!

– Жебрак та й годі! – повторили Радники.

– Та ще й дохлий птах лежить поруч! – гнівався Міський голова. – Слід неодмінно видати наказ, що забороняє птахам тут помирати!

І Писар одразу ж занотував цю пропозицію.

Потім статую Щасливого Принца зняли з п'єдесталу.

– Він втратив свою красу, отже, непотрібний, – заявив університетський Професор красних мистецтв.

Статую розплавляли у печі, і Міський голова скликав нараду, щоб вирішити, що робити з металом далі.

– Звичайно, ми замовимо іншу статую, – сказав він, – і вона буде зображувати мене.

– Ні, мене! Мене! – закричав кожний з Міських радників, і всі вони пересварилися між собою. Коли я чув про них востаннє, вони все ще гиркалися.

– Погляньте, що за диво! – мовив старший робітник у ливарні, де плавили статую. – Свинцеве серце, хоч зламане, а не розплавалося. Ну, то викиньмо його геть.

І він кинув серце на смітник, де вже лежав мертвий Стриж.

– Принеси мені дві найцінніші речі, що є в цьому місті, – мовив Господь до одного зі своїх слуг-янголів. І Янгол приніс йому свинцеве серце і мертвого птаха.

– Ти вчинив слушно, – мовив Господь. – Цей малий птах співатиме вічно у райських садах, а цей Щасливий Принц буде славити мене біля мого престолу.

## Соловейко і троянда

– Вона сказала, що танцюватиме зі мною, якщо я подарую їй червоні троянди, – розпачливо мовив юний Студент. – А в моєму саду червоних троянд немає.

Соловейко, що звив собі гніздо на високому дубі неподалік, почув ці слова, визирнув з гущавини і здивувався.

– Жодної червоної троянди! – бідкався Студент, і його гарні великі очі були повні сліз. – І від такої дрібниці залежить людське щастя! Я прочитав усі мудрі книги, пізнав усі таємниці філософії, а через якусь червону троянду мені життя не миле!

«Ось справжній закоханий, – подумав Соловейко. – Я щоночі співав про кохання, а не знав його в лице. Щоночі я розповідав про нього зіркам, а тепер побачив його на власні очі. Кучері в нього темні, мов гіацинт, а уста червоні, наче пелюстки троянди, про яку він мріє; але пристрасть зробила його обличчя блідим, мов слонова кістка, і журба поклала свій знак на його чоло».

– Сьогодні принц влаштовує великий бал, – шепотів юнак, – і моя кохана там буде. Якщо я принесу їй червону троянду, вона танцюватиме зі мною до світанку. Якщо я принесу їй червону троянду, я триматиму її в обіймах, і вона схилить голову мені на плече, і її рука лежатиме в моїй. Але в моєму саду немає жодної червоної троянди, і я сидітиму сам-один, а вона пройде і навіть не гляне в мій бік. Я буду їй непотрібний і помру з туги.

– Так, це справжній закоханий, – сказав до себе Соловейко. – Те, про що я співав, він переживає насправді, – що для мене забавка, для нього мука. Дивна то річ – любов! Вона коштує дорожче від смарагдів, а зустрічається рідше, ніж дорогоцінні опали. Її не купиш ні за перли, ні за самоцвіти, бо вона не продається. Її не в змозі придбати жоден купець, бо вона не вимірюється вагою золота.

– На балконі гратимуть музики, – продовжував Студент, – і моя кохана буде кружляти в танку під звуки арф та скрипок. Вона танцюватиме так легко, немовби не торкаючись ніжками підлоги, і всі ті придворні чепуруни будуть упадати за нею. А зі мною вона не захоче танцювати, бо я не принесу їй червоних троянд.

І він кинувся на траву, затулив лице долонями і розридався.

– Чого він плаче? – здивувалася маленька Зелена ящірка, пробігаючи поруч із задертим хвостом.

– Справді, чого б то? – повторив Метелик, що летів услід за сонячним променем.

– Чого він плаче? – тихенько спитала Маргаритка у своїх сусідок-квіток.

– Він плаче за червоною трояндою, – відповів Соловейко.

– За червоною трояндою? – вигукнули разом. – Ох, як смішно! Сміх та й годі!

А Ящірка, що мала досить-таки цинічну вдачу, розреготалася вголос.

Проте Соловейко розумів, чому Студент так побивається, і тихенько сидів серед дубових віт, розмірковуючи про велику таїну Кохання.

Аж раптом він розправив свої темні крила, злинув у повітря, промайнув над гаєм, мов миготлива тінь, і тінню промчав до саду.

На галявині посеред саду ріс розкішний трояндовий кущ, і Соловейко вмить підлетів до нього і сів на гілку.

– Подаруй мені червону троянду, – попросив він, – а я заспіваю тобі найкращу з моїх пісень.

Але Кущ похитав головою.

– Мої троянди білі, – відповів він, – білі, мов піна морська, біліші, ніж сніг на гірських вершинах. Звернися до мого брата, що росте біля старого сонячного годинника, і, може, він виконає твоє бажання.

І Соловейко полетів до трояндового куща, який ріс біля сонячного годинника.

– Подаруй мені червону троянду, – мовив він, – і я заспіваю тобі найкращу з моїх пісень. Але Куц похитав головою.

– Мої троянди жовті, – відказав він, – жовті, мов кучері русалки, що сидить на бурштиновому троні, жовтіші, ніж нарциси, що квітнуть на луках, поки не згинуть під косою. Піди до мого брата, що росте у Студента під вікном, і, може, він виконає твоє бажання.

І Соловейко полетів до трояндового куща, який ріс під вікном у Студента.

– Подаруй мені червону троянду, – гукнув він, – і я заспіваю тобі найкращу з моїх пісень. Але Куц похитав головою.

– Мої троянди червоні, – мовив він, – червоні, мов лапки голуба, червоніші, ніж крильця коралів, що тріпочуть у морській глибині. Та сувора зима заморозила мої жили, мороз побив мої бруньки, буревій поламав мої віти, і мені не цвісти цього року.

– Мені потрібна лише одна червона троянда, – вигукнув Соловейко, – одна-єдина! Невже немає жодного способу її дістати?

– Спосіб є, – відповів Куц, – але такий страшний, що я не зважуся розповісти тобі про нього.

– Розкажуй, – сказав Соловейко. – Я не боюся.

– Для того щоб дістати червону троянду, – почав Куц, – ти мусиш сам створити її з мелодії місячного світла і полити її живою кров'ю свого серця. Ти повинен співати до мене, настроївшись грудьми на шип. Усю ніч до ранку ти співатимеш мені свою пісню, і коли шип досягне твого серця, твоя кров просочиться у мої жили і стане моєю.

– Смерть – то завелика ціна за червону троянду, – скрикнув Соловейко, – а життя любе всім. Як хороше сидіти в зеленім гаю і дивитись, як сонце мандрує небокраєм у золотій колісничці, а місяць – у перлинній! Як солодко пахне цвіт глоду, і дзвіночки, що ховаються в тінистих долинах, і духмяний верес на схилах пагорбів... І все ж таки Любов дорожча від життя, і що то серце якоїсь пташини проти людського серця!

І він розправив свої темні крила й злинув у повітря. Тінню він промайнув крізь садок і, мов тінь, промчав понад гаєм.

Юний Студент усе ще лежав на траві, і очі його були ще вологі від сліз.

– Будь щасливий, – гукнув йому Соловейко, – будь щасливий; ти матимеш свою червону троянду. Я створю її з мелодії місячного світла і поллю живою кров'ю свого серця. Лише одного прошу у віддяку – будь вірним своїй коханій, бо Любов мудріша від Філософії, хоч яка та мудра, і сильніша від Влади, хоч яка та могутня. Крила любові – крила вогненні, і тіло її – полум'я. Вуста її солодкі, як мед, а подих – мов запашне миро.

Студент звів очі і прислухався, та не міг збагнути, що каже йому Соловейко – адже він розумівся лише на книжковій премудрості.

Але старий дуб усе зрозумів і неабияк зажурився, бо дуже любив малого Соловейка, що звив собі гніздечко в його вітах.

– Заспівай для мене востаннє, – прошепотів він. – Мені буде так самотньо без тебе.

І Соловейко заспівав для старого дуба, і його голос дзюрчав, наче вода у срібному глечикику.

Коли ж він змовк, Студент підвівся, узяв записника і витяг з кишені олівець.

– В його пісні є своєрідна композиція, – міркував він уголос, ідучи гаєм, – цього не можна заперечувати; та чи є в ній якесь почуття? Боюся, що ні. Власне, цей птах – як більшість митців: працює лише над стилем і не дбає про щирість. Він не пожертвує собою заради інших. Він думає тільки про мелодію. А втім, кожен знає, що всі митці себелюбні. І все ж таки слід відзначити, що деякі ноти йому вдалися просто чудово. Як шкода, що в цьому співі немає ані найменшого смислу, ані користі.

Він увійшов до кімнати, ліг на своє блаженське ліжко і знову почав думати про свою кохану; а тоді й заснув.

А коли зійшов місяць, Соловейко сів на трояндовий кущ і притулився грудьми до гострого шипа. Він співав до ранку, і холодний кришталевий Місяць мовчки дивився згори і слухав. Усю ніч він співав, а шип проникав усе глибше та глибше в його тіло і випускав живу кров назовні.

Він співав про те, як зароджується Любов у серці хлопчика й дівчинки, і що далі він співав, на верхній гілці куща, пелюстка за пелюсткою, поволі розквітала прекрасна троянда. Спершу вона була бліда, мов серпанок над водою, бліда, наче досвітнє марево, срібна, мов крила ранкової зорі. Мов тінь троянди у срібному дзеркалі, мов тінь троянди на тихій воді – такою була ця троянда, що розквітала на верховині куща.

А Кущ закликав Соловейка притулитися до шипа ще міцніше. «Притулися ближче, малий Соловейку, – гукав він, – бо скоро світанок, а троянда ще не готова!»

І Соловейко притулився до шипа, і пісня його зазвучала з новою силою, бо тепер він співав про те, як зароджується пристрасть у серці юнака й дівчини.

І ніжний рум'янець спалахнув на пелюстках троянди, мов на обличчі нареченої, яку поцілував наречений. Але шип іще не дійшов до самого серця, і тому серце троянди лишалося білим, бо тільки жива кров може віддати йому свій червоний колір.

А Кущ усе просив Соловейка притулитися до шипа міцніше. «Притулися ближче, малий Соловейку, – кричав він, – бо скоро світанок, а троянда ще не готова!»

І Соловейко притулився до шипа, і шип встромився в його серце, і гострий біль пронизав усе його тіло. Страшний і лютий був цей біль, і страшна сила звучала в його пісні, бо він співав про Любов, яку вінчає Смерть, про Любов, що не вмирає і в могилі.

І прекрасна троянда почервоніла, мов небо жаркого Сходу. Червоним стало мереживо її пелюсток і рубіново-червоним – серце.

А голос Соловейка все слабшав, його малі крильця безсило тріпотіли, і мла застинала йому очі. Усе тихіше звучала його пісня, і він почав задихатись.

Та ось він озвався востаннє, і блідий Місяць, почувши його, забув про світанок і лишився на небі. Почула його червона троянда – і затріпотіла, розкривши свої пелюстки назустріч ранковому вітру. Луна віднесла цей спів у темні яри та долини, і пастухи, почувши його, пробудились від сну. Пісня долинула до річки, і течія понесла її у далеке море.

– Поглянь, поглянь! – закричав Кущ. – Троянда готова!

Але Соловейко вже не міг йому відповісти. Він лежав мертвий у високій траві, і шип глибоко встромився йому в груди.

Опівдні Студент відчинив вікно і визирнув надвір.

– Оце так пощастило! – вигукнув він. – Червона троянда! Досі ще не бачив такої. Вона така гарна, що, певно, має якусь довгу латинську назву.

І він хутко вибіг у сад та зірвав троянду, а тоді надяг капелюха і мерщій побіг до професорського будинку.

Дочка професора сиділа біля дверей і намотувала на катушку блакитні шовкові нитки, а біля її ніг лежав маленький песик.

– Ви казали, що будете танцювати зі мною, якщо я принесу вам червону троянду, – мовив Студент. – Ось найчервоніша троянда у світі. Сьогодні ввечері ви приколете її біля серця, і коли ми будемо танцювати, вона розповість вам, як я кохаю вас.

Але дівчина невдоволено скривилася.

– Боюся, вона не пасуватиме до моєї сукні, – відповіла вона. – І до того ж, племінник камергера прислав мені справжні самоцвіти, а кожен знає, що самоцвіти дорожчі від квітів.

– Слово честі, ви дуже невдячні! – скрикнув Студент.

Він кинув троянду на вулицю, вона впала у водостік, і її розчавило колесо воза.

– Невдячна? – повторила дівчина. – Знаєте, а ви просто нечема! Та, власне, хто ви такий? Звичайний студент, і більш нічого. Не думаю, що у вас є навіть такі срібні пряжки до черевиків, як у племінника камергера.

З цими словами вона підвелася й пішла в дім.

– Усе це кохання – справжня дурість, – бурмотів Студент, плентаючись додому. – Воно й наполовину не таке корисне, як Логіка. Воно нічого не доводить, тільки змушує чекати небувалого та вірити в неймовірне. Воно абсолютно непрактичне, а ми живемо у практичний час, і тому я краще повернуся до Філософії та буду вивчати Метафізику.

Він повернувся до своєї комірчини, схопив велику запорошену книгу і почав читати.

## Себелюбний Велетень

**Ш**одня, повертаючись опівдні зі школи, діти забігали погратись до саду Велетня.

Це був гарний великий сад, устелений м'якою зеленою травичкою. У траві, мов зорі, сяяли чудові квіти, і ще там було дванадцять персикових дерев, що навесні вкривалися перлинно-рожевим цвітом, а восени родили солодкі плоди. А пташки у верхівітті співали так хороше, що діти, слухаючи їх, забували навіть про свою гру. «Як тут гарно!» – казали вони.

Та ось одного дня Велетень повернувся додому. Він їздив у гості до свого приятеля, корнуельського людодіда, і затримався там на сім років. А тепер, досхочу набалакавшись про різні справи, він врештірешт скучив за своїм замком і вирішив повернутись додому.

Побачивши дітей, що гралися в саду, Велетень страшно закричав:

– А ви що тут робите?

Перелякані діти кинулися навтьоки.

– Мій сад – це моя власність, – мовив Велетень. – Це мусить розуміти кожен, і лише я маю право тут розважатись.

І він обгородив сад високим муром, а на воротах почепив табличку:

### ВХІД СУВОРО ЗАБОРОНЕНО

Це був дуже себелюбний Велетень.

Бідолашним дітям тепер не було де й побавитись. Вони спробували гратися на дорозі, але там було повно пилюки і гострого каміння. Після шкільних занять вони приходили під високий мур і згадували чудовий садочок, що лежить там, за цим муром.

– Як там було гарно! – зітхали вони.

Потім настала Весна, розквітли квіти і заспівали птахи. Лише в саду Велетня панувала Зима. Пташки не хотіли співати там, де не чути дитячого сміху, і дерева забули розцвісти. Тільки одна малесенька квіточка якось визирнула з трави, але, побачивши суворий напис на воротах, пожаліла бідних дітей, знов сховалася в землю і заснула. Єдиними, хто щиро тішився з цієї історії, були Сніг та Мороз.

– Весна забула про цей сад, – гукали вони, – і ми житимемо тут весь рік!

І Сніг уклав зелену траву білою пеленою, а Мороз посріблів дерева.

А потім вони запросили до себе Північний вітер, і він не забарився прийти. Закутаний у хутро, він весь день шумував у саду і позбивав з даху димарі.

– Чудова місцинка, – ревів Вітер, – ану, запросимо сюди ще й Град!

Прийшов і Град. Він щодня три години поспіль тарабанів у дах замку, поки не зірвав усю черепицю, а потім почав вихором кружляти по саду. Він був у сірому вбранні, а його подих був холодний, як лід.

– Не розумію, що це за пізня Весна, – бурчав Себелюбний Велетень, дивлячись у вікно на свій холодний білий сад. – Сподіваюся, погода ще зміниться.

Та Весна не прийшла, не настало й Літо. Осінь принесла щедрій врожай у кожен садок, оминула тільки сад Велетня.

– Надто вже він себелюбний, – сказала Осінь.

І тому тут завжди була Зима, і лише Північний вітер, Град, Мороз і Сніг кружляли у танку поміж дерев.

Якось уранці, ще лежачи в ліжку, Велетень почув прекрасну музику. Мелодія була напрочуд гарна, і він подумав, що, мабуть, десь поблизу проходять королівські музиканти. Насправді то співала маленька коноплянка під самим вікном. Проте Велетень так довго не чув пташиного

співу, що ця проста пісенька здалася йому найчарівнішою музикою у світі. І Град припинив свій буремний танок, і стихло ревіння Північного вітру, і чудові пахощі полилися у відчинене вікно. «Мабуть, Весна таки прийшла», – подумав Велетень, скочив з ліжка і визирнув надвір.

Що ж він побачив?

Перед його зором постала дивовижна картина. Діти пробралися до саду крізь дірку в паркані і повилазили на дерева – на кожній гілці, куди не поглянь, сиділо якесь маля! А дерева так зраділи, побачивши дітей, що вмить розквітли – і лагідно схиляли віти до дитячих голівок. Пташки з веселим щебетом пурхали довкола, і квіти, ніби сміючись, визирали з густої трави. Усюди було прегарно, і лише в дальньому кутку саду ще панувала Зима. Там стояв маленький хлопчик, надто малий, щоб дотягтись до гілки вилізти на дерево. Він блукав довкола і гірко плакав. А бідне дерево досі лишалося голим та засніженим, і Північний вітер з ревінням кружляв навколо нього.

– Ну ж бо, сідай на гілку, мій маленький, – запрошувало дерево і схиляло свої віти усе нижче; та хлопчик був надто малий.

І коли Велетень це побачив, його серце розтануло. «Який я був себелюбний! – подумав він. – Тепер зрозуміло, чому Весна не хотіла сюди приходити. Я посаджу цього хлопчика на найвищу гілку, а потім розвалю огорожу, і мій сад буде завжди відкритий для дітей».

Він дуже шкодував про те, що накоїв.

Велетень поспіхом зійшов униз, тихо розчинив двері і вийшов у сад. Але діти, побачивши його, страшенно перелякалися і втекли, і в саду знов настала Зима. Не втік лише той маленький хлопчик, бо його очі були повні сліз, і він не бачив Велетня. А Велетень ступив до нього, обережно взяв його у свою велику долоню і посадив на дерево. І дерево вмить вкрилося запашним цвітом, і пташки прилетіли до нього співати, а хлопчик обійняв Велетня обома руками за шию і поцілував. А інші діти, побачивши, що Велетень став добрим, прибігли назад, і разом з ними прийшла Весна.

– Віднині це ваш сад, дітки, – сказав Велетень, узяв велику сокиру і розвалив високий мур, який збудував колись.

І опівдні люди, що йшли на ярмарок, побачили, як Велетень грається разом з дітьми в найгарнішому саду, що є в світі.

День непомітно минув у веселих забавках, а ввечері діти прийшли попрощатися з Велетнем.

– А де ваш малий приятель? – спитав Велетень. – Отой хлопчик, якого я посадив на дерево.

Велетень полюбив цього хлопчика найбільше, бо той поцілував його.

– Ми не знаємо, – відповіли діти. – Він, мабуть, пішов.

– Скажіть йому, нехай приходить завтра, – попросив Велетень. Але ніхто з дітей не знав, де живе цей хлопчик, і ніхто не бачив його раніше; і Велетень дуже засмутився.

Щодня після уроків діти приходили гратися з Велетнем. Але того хлопчика, якого Велетень так полюбив, серед них не було ніколи. Велетень був добрим до всіх дітей, проте дуже сумував за своїм малим другом і часто про нього згадував.

– Як би я хотів його побачити! – говорив він.

Минули роки, Велетень постарів і занедужав. Тепер він більше не міг гратися разом з дітьми. Сидячи у великому кріслі, він дивився, як вони бавляться, і милувався своїм прегарним садом.

– У мене багато чудових квітів, – казав він, – але діти миліші від усіх квіток.

Одного зимового ранку, вдягаючись, він поглянув у вікно. Тепер він любив навіть Зиму, бо знав, що Зима – це просто сон Весни, коли квіти спочивають. І, поглянувши у вікно, він здивовано протер очі, а тоді глянув ще раз.

Та й було чому дивуватись! Дерево в дальнім кутку саду стояло уквітчане білим цвітом, а гілки в нього сяяли, мов золоті, і хилилися під вагою срібних плодів. А під деревом стояв малий хлопчик, якого так любив Велетень.

Не тямлячись з радощів, він вискочив надвір, пробіг по траві й кинувся до хлопчика. Та щойно він ступив ближче, лице його затьмарилося гнівом і він спитав:

– Хто насмілився тебе поранити?

На долонях хлопчика були дві криваві рани від цвяхів, і такі самі рани були на обох його ступнях.

– Хто насмілився тебе поранити? – закричав Велетень. – Скажи, і я візьму великий меч і вб'ю його!

– Ні, – відповів хлопчик. – Ці рани завдала Любов.

– Хто ти? – насилу промовив Велетень, і дивний страх обійняв його, і він впав на коліна перед дитиною.

А хлопчик усміхнувся й мовив:

– Колись ти дозволив мені гратися у твоєму саду, а тепер я візьму тебе у свій сад, що зветься Раєм.

І коли діти знов прийшли до саду, вони побачили, що Велетень лежить мертвий, а осяйне дерево ронить на нього свої білі квіти.

## Відданий Друг

**Н** астав ранок, і старий Водяний Пацюк вистромив носа зі своєї нори. Очі в нього були блискучі, мов гудзики, вуса – сірі та жорсткі, а довгий хвіст – наче чорна гумова палиця.

Поруч хлюпалися у воді малі каченята, схожі на зграйку жовтих канарок, а їхня мати – сніжно-біла качка з червоними лапами – вчила їх пірнати вниз головою.

– Вас ніколи не приймуть до шляхетного товариства, поки ви не навчитеся стояти на голові, – твердила вона і пірнала знову та й знов, щоб показати їм, як це робиться. Проте малеча пропускала її слова повз вуха. Каченята були надто малі, щоб зрозуміти, як важливо бути прийнятим до шляхетного товариства.

– Що за капосні діти! – пирхнув Водяний Пацюк. – Йй-право, їх слід було б утопити!

– Та що ви таке кажете! – озвалася Качка. – Усі ми колись училися. А батькам треба мати терпіння, от і все.

– Мені не знайомі батьківські почуття, – мовив Водяний Пацюк, – і сімейне життя мене не приваблює. Така вже в мене вдача. Я ніколи не був одружений і не мав цього наміру. Звісно, любов – непогана річ, але дружба значить набагато більше. Навіть не знаю, що в світі може бути благороднішим, ніж справжня дружба.

– А скажіть, будь ласка, яким ви уявляєте собі відданого друга? – поцікавилася Зелена Коноплянка, що сиділа на вербі неподалік і прислухалася до розмови.

– Так, мені теж хотілося б це знати, – зауважила Качка і, відпливши на другий бік ставка, пірнула вниз головою: вона ж мусила подавати дітям гарний приклад.

– Яке безглузде питання! – обурився Водяний Пацюк. – Звичайно, відданий друг мусить бути відданим мені.

– А ви йому? – пискнула маленька пташка, гойдаючись на сріблястій вербовій гілці, і швидко-швидко замахала крильцями.

– Я вас не розумію, – відказав Пацюк.

– Дозвольте, я розповім вам одну історію з цього приводу, – сказала Коноплянка.

– Це історія про мене? – спитав Пацюк. – У такому разі я, мабуть, послухаю. Люблю різні вигадки.

– Вас вона також стосується, – відповіла Коноплянка.

Вона злетіла вниз, умостилася на березі і почала розповідати історію про Відданого Друга.

– Колись давно, – заговорила Коноплянка, – жив собі один славний хлопець на ім'я Ганс...

– Він був визначною особою? – перебив Пацюк.

– Ні, – відповіла Коноплянка, – не думаю, що в ньому було щось визначне – хіба тільки добре серце та приязна усмішка, що завжди сяяла на його круглому обличчі. Він жив сам-один у маленькій хатинці і щодня працював у саду. В усьому селі ні в кого не було такого гарного саду, як у малого Ганса. Там росли і запашні гвоздики, і левкої, і жовтці. Були там і червоні та жовті троянди, і лілові первоцвіти, і фіалки – золотисті, блакитні й білі, водозбір і серцевик, майоран і базилік, і примули, і півники, і нарциси, і півонії. Коли відцвітали одні квіти, приходив час цвісти іншим, і тому на сад завжди любо було глянути, а запах там стояв просто чудовий.

У малого Ганса було багато друзів, і найкращим з них був Великий Х'ю, Мірошник. Справді, цей багатій так любив малого Ганса, що, проходячи повз його садок, на знак дружньої приязні завжди перехилився через паркан і зривав собі великий букет квітів або повну жменю любистку, а як була пора врожаю, то напихав собі повні кишені стиглих слив та вишень.

– У справжніх друзів усе мусить бути спільним, – часто примовляв Мірошник, і Ганс, посміхнувшись, кивав у відповідь. Він дуже пишався тим, що має друга з такими благородними думками.

Звичайно, сусіди подеколи дивувалися, що багатий Мірошник нічим не віддячить малому Гансу, хоч має сотні мішків борошна у клуні, шість молочних корів і велике стадо овець; але Ганс ніколи не замислювався про такі дрібниці, і ніщо його так не тішило, як усі ті гарні слова, якими Мірошник описував справжню дружбу.

Так він собі жив і працював у своєму саду. Навесні, влітку та восени йому жилося зовсім непогано, та о зимовій порі, коли вже не було ні квітів, ні фруктів, аби продати їх на ринку, Ганс дуже потерпав від холоду та голоду і часто лягав спати, повечерявши жменькою сушених груш чи засохлих горіхів. До того ж узимку він почувався дуже самотнім, бо Мірошник ніколи не приходив до нього в гості.

– Поки не зійде сніг, нащо й ходити до малого Ганса, – казав Мірошник своїй жінці. – Коли люди-на у скруті, їй не до гостей. Нехай краще побуде на самоті. Принаймні так я розумію обов'язки справжнього друга і гадаю, що я цілком правий. Почекаю до весни, а тоді вже зберуся його відвідати. Він зможе подарувати мені повний кошик первоцвітів, а це ж для нього така радість.

– Так, ти завжди дбаєш про інших, – відповіла дружина, затишно вмовившись у кріслі перед коми-ном, де палали соснові дрова. – Як це гарно з твого боку! А коли ти говориш про дружбу, просто заслухатись можна. Священик – і той не вміє так красно говорити, дарма що живе у триповерховім будинку і носить на пальці золотий перстень.

– А чом би не запросити малого Ганса до нас? – спитав малий Мірошниченко. – Коли йому погано, я поділюся з ним кашею і покажу йому своїх білих кроликів.

– От дурний хлопчисько! – гримнув Мірошник. – Нащо ти до школи ходиш, як досі не набрався розуму? Якщо малий Ганс прийде сюди і побачить наш жаркий вогонь у комині, і нашу добру вечерю, і оце барильце червоного вина, він може нам позаздрити, а заздрість – це страшний гандж, що губить людську душу. Звісно ж, я не допущу, аби малий Ганс отак занастив себе. Я його найкращий друг, я завжди ним опікувався і пильнував, щоб він не збився з дороги. І до того ж, якщо малий Ганс прийде сюди, він може попросити в борг мішок борошна, а я на це не погоджуся. Борошно і дружба – це зовсім різні речі, і не слід їх змішувати. Коли слова звучать по-різному, то й значення у них різне. Це кожному зрозуміло.

– Як ти гарно говориш! – вигукнула дружина, наливаючи собі кухоль гарячого елю. – Я ледь не заснула, просто наче в церкві!

– Багато людей можуть робити добро, – відповів Мірошник, – а от таких, хто добре говорить, дуже мало. З цього й видно, що добре говорити бага-то важче. Для цього потрібне вміння!

І він суворо зиркнув через стіл на свого маленького сина. Той сидів, похнюпившись, червоний від сорому, і сльози капали в чашку з чаєм. А втім, він був ще зовсім малий, тож йому можна вибачити.

– Це кінець історії? – спитав Водяний Пацюк.

– Звісно, ні, – відповіла Коноплянка. – Це лише початок.

– Тоді ви просто відстали від часу, – зауважив Пацюк. – Нині заведено починати з кінця, потім переходити до початку, а середину розповідати на завершення. Це нова метода. Я чув про неї від одного критика, що прогулювався навколо ставка з якимсь молодим чоловіком. Він дуже докладно описав цю методу, і я певен, що він мав рацію, бо в нього була зовсім лиса голова і окуляри з синіми скельцями, а коли той юнак намагався щось заперечити, він одразу кричав: «Бридня!» Але, прошу, розповідайте далі. Мені надзвичайно подобається Мірошник. Я також маю благородні почуття, тому в нас із ним, здається, багато спільного.

– Тож слухайте, – почала Коноплянка, стрибаючи з лапки на лапку. – Скоро зима скінчилася, розквітлі бліді зірочки первоцвітів, і якось Мірошник сказав своїй жінці, що збирається відвідати малого Ганса.

– Яке ж у тебе добре серце! – вигукнула жінка. – Ти завжди піклуєшся про інших! Та не забудь взяти великого кошика на квіти.

Мірошник зв'язав крила свого вітряка важким залізним ланцюгом, почепив на руку великий кошик і спустився до села.

– Доброго ранку, малий Гансе! – привітався він.

– Доброго ранку, – відповів Ганс, спершись на лопату, широко всміхнувся.

– Ну, як тобі велося взимку? – спитав Мірошник.

– Дуже мило, що ви так турбуєтесь про мене, – відповів Ганс. – Правду сказати, було важенько. Але ж тепер весна, і в мене все добре – бачите, які гарні квіти!

– Ми часто згадували про тебе, Гансе, – сказав Мірошник, – усе гадали, як твої справи.

– Ви такі добрі, – мовив Ганс. – А я вже боявся, що ви про мене забули.

– Гансе, ти мене дивуєш, – обурився Мірошник. – Хіба можна забути про друга! Дружба – дивовижна річ, але, боюся, ти просто не розумієш поезії життя. До речі, які в тебе чудові первоцвіти!

– А й справді, чудові, – згодився Ганс. – А головне, що їх так багато. Це мені дуже пощастило. Може, їх купить донька бургомістра, і тоді я викуплю свого візка.

– Викупиш візка? Ти хочеш сказати, що продав його? Яке глупство!

– Та що вдієш, – зітхнув Ганс. – Бачите, взимку я справді бідував, часом і на хліб грошей бракувало. То спершу я продав срібні гудзики з недільної куртки, потім – срібного ланцюжка, потім – мою велику люльку, а тоді вже й візка. Але зараз я все викуплю.

– Гансе, – урочисто промовив Мірошник, – я подарую тобі свого візка. Він, звісно, вже не так щоб новий, і один бік у нього відвалився, і спиці трохи погнулись; і все ж таки я тобі його подарую. Знаю, це надто велика щедрість, і багато хто скаже, що я несповна розуму, але ж я не такий, як інші. Я вважаю, що великодушність – основа дружби, і до того ж у мене є новий візок. Отже, не хвилюйся, свого візка я дарую тобі.

– Так, це справді дуже великодушно, – сказав малий Ганс, і його кругле лице засяяло від утіхи. – Я зможу легко його полагодити, адже в мене є кілька гарних дощок.

– Гарних дощок? – перепитав Мірошник. – Слухай, то це ж якраз те, що мені треба. Я давно збираюся полагодити дах у клуні, бо там така здоровенна діра – тільки піде дощ, і все зерно геть вимокне. Як ти вчасно про це згадав! От бачиш, варто зробити комусь добро – і одразу матимеш віддяку. Я подарував тобі візка, а ти подаруєш мені кілька дощок. Звісно, візок коштує набагато дорожче, та справжні друзі не зважають на такі дрібниці. Неси-но ті дошки сюди, я хочу полагодити дах сьогодні.

– Атож, зараз, – і малий Ганс хутко побіг до ко-мори та виніс звідти усі дошки, що мав.

– Щось їх тут малувато, – завважив Мірошник. – Боюся, коли я полагоджу дах, тобі вже й на візок не лишиться. Та що я можу вдіяти? Думаю, за те, що я подарував тобі візка, ти зірвеш мені кілька гарних квіток. Ось, тримай кошик. І дивися, щоб був повний!

– Повний кошик? – перепитав малий Ганс, трохи засмутившись, бо розумів, що коли наповнити квітами такий величезний кошик, то й продавати буде нічого. А йому ж так хотілося викупити свої срібні гудзики!

– Ну що ж, – сказав Мірошник, – я подарував тобі візка і думав, що можу попросити в тебе кілька квіточок. Може, я помиляюся, але мені здавалося, що дружба – справжня дружба – не має нічого спільного з егоїзмом.

– Любий мій друже, – вигукнув Ганс, – та бери хоч усі мої квіти, я буду тільки радий, що зміг тобі віддячити! Твоя гарна думка для мене дорожча, ніж срібні гудзики.

І він умить позривав усі свої первоцвіти та наповнив кошик до самого верху.

– Ну, то бувай, малий Гансе, – мовив Мірошник, завдав собі на плече зв'язку дошок, підхопив кошика з квітами і пішов.

– До побачення, – відповів малий Ганс і весело взявся до роботи. Він дуже радів новому візку.

Наступного дня Ганс підв'язував гілочки жимолості до ганку, аж раптом почув на дорозі Мірошників голос. Він миттю зістрибнув з драбини, побіг у садок і визирнув за паркан. Там стояв Мірошник з великим лантухом борошна на спині.

– Любий Гансе, – сказав Мірошник, – ти не відвезеш оцей мішок з борошном на ярмарок?

– Мені дуже шкода, – відповів Ганс, – але сьогодні я зовсім не маю часу. Треба підв'язати в'юнки, і всі квіти полити, і траву підстригти.

– Ну що ж, гаразд, – сказав Мірошник. – Хоча, як на мене, це не по-дружньому. Я вже зібрався подарувати тобі візка, а ти не можеш зробити для мене таку дрібницю!

– Не кажи так! – вигукнув малий Ганс. – Я ж хочу бути тобі справжнім другом!

Він одягнув капелюха і з важким лантухом за плечима поспішив на ярмарок.

День був спекотний, на дорозі стояла пилюка, і Ганс, ледве подолавши шосту милю, так втомився, що мусив сісти перепочити. А потім він зібрався на силі, знову рушив уперед і врешті-решт доплентав до ярмаркової площі. Там йому пощастило продати борошно за добру ціну, і він мерщій поспішив додому, поки не стемніло, бо остерігався розбійників.

– Ох і важкий день у мене видався, – мовив Ганс сам до себе, лягаючи спати. – І все ж як добре, що я не відмовив Мірошникові, адже він мій найкращий друг, та ще й візка мені подарує!

Вранці Мірошник прийшов забрати виручку за борошно, а малий Ганс учора так натомився, що досі лежав у ліжку.

– Ну, ти й ледацюга! – сказав Мірошник. – Я збираюся подарувати йому свого візка, а він тут розлежується! Лінощі – то великий гріх, і мені не потрібні друзі-ледарі. Не ображайся, що я говорю отак напрямки. Я б не заводив цієї розмови, якби ти не був моїм другом. Та яка користь від дружби, коли не можна говорити відверто? Казати приємні речі, лестити та догоджати може будь-хто. На те й друзі – щоб говорити гірку правду у вічі, не боячись образити! І справжній друг завжди так робить – бо знає, що чинить добро.

– Так, мені дуже шкода, – засоромлено мовив Ганс, протер очі й скинув з голови нічний ковпак. – Але я так втомився, що вирішив трохи полежати в ліжку і послухати, як співають пташки. Знаєш, коли зранку послухаєш пташині співи, то й працюється краще.

– Дуже радий за тебе, – відповів Мірошник, поляскавши Ганса по спині. – А тепер скоренько вдягайся та ходімо, полагодиш мені дах у клуні.

Бідолашний малий Ганс дуже хотів попрацювати в своєму садку, адже квіти вже два дні були не политі. Але він побоявся засмутити свого найкращого друга – Мірошника.

– Як ти гадаєш – якщо я скажу, що сьогодні мені ніколи, це знов буде не по-дружньому? – боязко спитав він.

– Ще б пак, – відказав Мірошник. – Не думаю, що прошу забагато, адже я збираюся подарувати тобі візка! Та, звісно, ти можеш відмовитись, і мені доведеться працювати самому.

– Ні, що ти! Ні в якому разі! – вигукнув Ганс, схопився з ліжка, вдягнувся і пішов з Мірошником до клуні.

Він працював аж до вечора, а коли стемніло, Мірошник прийшов подивитись, як іде робота.

– Ну що, малий Гансе, ти вже впорався? – весело гукнув він.

– Так, все готово, – відповів Ганс, злязючи з драбини.

– Отож, – мовив Мірошник. – Як приємно зробити щось для іншого, правда?

– Це справжня честь для мене – слухати такі гарні слова, – відповів зморений Ганс, витираючи піт з лоба. – Боюся, в мене ніколи не буде таких благородних думок.

– Будуть, не сумнівайся, – заспокоїв його Мірошник. – Треба лише добряче попрацювати над собою. Поки що ти засвоїв практику дружби, а колись опануєш і теорію.

– Ти справді так гадаєш? – спитав Ганс.

– Та звісно ж, – відповів Мірошник. – А тепер, коли ти вже полагодив дах, іди додому і відпочинь. Завтра поженеш моє стадо на гірське пасовище.

Бідолаха не посмів сперечатись. Рано-вранці Мірошник пригнав овець до його хатинки, і Ганс повів стадо пастися в гори. Там він провів цілісінький день, повернувся геть знесилений і, заснувши у кріслі, проспав аж до полудня.

«Ну, сьогодні я нарешті попрацюю в садочку!» – вирішив він і мерщій заходився до роботи.

Проте вийшло так, що ні цього дня, ні згодом малий Ганс не зміг подбати про свої квіти, бо найкращий друг раз у раз просив зробити йому ще якусь дружню послугу. У Мірошника було безліч різних справ у місті, та й на млині вистачало роботи, і Ганс мусив устигати і тут, і там. Часом це його дуже засмучувало – а раптом квіти подумують, що він про них геть забув? Але він утішався тим, що Мірошник – його краший друг. «І до того ж, – думав Ганс, – він збирається подарувати мені свого візка, а це дуже великодушно з його боку».

І малий Ганс працював на Мірошника, а Мірошник весь час говорив йому гарні слова про дружбу, які Ганс старанно записував і, як сумлінний учень, перечитував на ніч.

Одного вечора, сидячи біля каміна, Ганс почув, як хтось грюкає в двері. Ніч була непогожа, і надворі так страшно завивав вітер, що спершу Ганс подумав, наче то шумить буря. Але стук пролунав знову, а тоді ще раз – іще гучніше.

«Певно, це якийсь бідолашний мандрівник», – подумав Ганс і пішов відчиняти.

На порозі стояв Мірошник з ліхтарем в одній руці й великим ціпком у другій.

– Любий Гансе, – залентував Мірошник, – у мене таке лихо! Мій синок упав з драбини і сильно забився. Я пішов по лікаря, але він живе так далеко, а ніч така вітряна, що мені спало на думку – може, ти підеш замість мене? Ти ж пам'ятаєш, я збираюся подарувати тобі свого візка, і буде лише справедливо, коли ти зробиш мені щось у віддяку.

– Так, звісно! – вигукнув Ганс. – Як добре, що ти звернувся до мене! Я зараз піду, тільки дай мені ліхтаря, щоб я не впав у якийсь рівчак, – ніч така темна!

– Вибач, друже, – відповів Мірошник, – але цей ліхтар зовсім новий, і буде шкода, коли з ним щось станеться.

– Ну, то пусте, обійдуся без ліхтаря, – вигукнув малий Ганс, нап'яв кожуха і теплу червону шапку, пов'язав на шию шарфа і вибіг надвір.

Яка то була страшна ніч! Надворі було темно, аж чорно, і Ганс ледве бачив дорогу в темряві, а лютий вітер збивав його з ніг. Проте він відважно рушив уперед і за три години вже стукав у двері лікаревого будинку.

– Хто там? – спитав лікар, визирнувши з вікна спальні.

– Це я, лікарю, малий Ганс!

– Що тобі треба, малий Гансе?

– Мірошниченко упав з драбини і забився, і Мірошник просить вас негайно прийти.

– Еге, он воно що!

Лікар наказав осідлати йому коня, взув високі чоботи, взяв ліхтаря і спустився вниз. Він поїхав верхи до будинку Мірошника, а малий Ганс поплентався слідом.

А буря розходилася ще дужче, дощ лив як з відра, малий Ганс не розбирав дороги і відстав від лікаря. Врешті-решт він заблукав і втрапив у болото, у страшну драговину, де були глибокі провалля. Там малий Ганс і втонув. Наступного дня пастухи витягли його тіло з ями, повної води, і принесли до села.

На похорон прийшли всі селяни, бо вони любили малого Ганса. А розпоряджався на похороні не хто інший, як Мірошник.

– Я ж був його найкращим другом, – говорив Мірошник, – тому по справедливості візьму на себе цей почесний обов’язок.

І він, з голови до п’ят вбраний у чорне, йшов на чолі поховальної процесії і щомить витирав очі великою хусткою.

– Смерть малого Ганса – велика втрата для нас усіх, – сказав сільський коваль після похорону, коли всі, сидючи в затишній корчмі, пили запашне вино і їли солодкі коржики.

– Так, це велика втрата, особливо для мене, – відповів Мірошник. – Я ж зібрався був подарувати йому свого візка, а тепер не знаю, куди його подіти. У мене вдома він якось не до ладу, а продати його – то за такий мотлох і гроша не дадуть. Віднині я більш нічого нікому не даруватиму. Ці благородні вчинки, вони завжди тобі боком вилазять!

– Ну, а що далі? – спитав Водяний Пацюк після довгої мовчанки.

– Це все, – відповіла Коноплянка.

– А що сталося з Мірошником? – наполягав Пацюк.

– О, цього я не знаю, – сказала Коноплянка, – і, по правді кажучи, мене це аж ніяк не цікавить.

– От і видно, яка у вас черства вдача, – обурено мовив Пацюк.

– Боюся, ви не зрозуміли моралі цієї історії, – зауважила Коноплянка.

– Чого я не зрозумів?! – заверещав Пацюк.

– Моралі.

– То це була історія з мораллю?!

– Так, звичайно, – відповіла Коноплянка.

– Он воно що! – розлючено вигукнув Пацюк. – Думаю, ви повинні були мене попередити. Тоді я й слу-хати вас не став би! Я просто б одразу крикнув: «Бридня!» – як отой критик. А втім, ще й зараз не пізно.

І він з відчайдушним криком «Бридня!» махнув хвостом та мерщій сховався у своїй норі.

– Як вам цей Водяний Пацюк? – спитала Качка, трохи згодом підпливши до берега. – У нього є свої гарні риси. Але, знаєте, я все-таки мати – і коли бачу такого впертого холостяка, мені аж плакати хочеться.

## **Конец ознакомительного фрагмента.**

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.